

++

DE
BELLO A BOLESLAO MAGNO CUM
HENRICO REGE GERMANIAE GESTO
A. 1002—1005.

70,951

DISSERTATIO
INAUGURALIS HISTORICA
QUAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
AUCTORITATE
IN
ACADEMIA ALBERTINA
AD
SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
DIE XII. DECEMBRIS ANNI MDCCCLXVI.
PUBLICICE DEFENDET
CONTRA AMICOS DOCTISSIMOS
FR. KROSTA DR. PHIL. ET H. DITTMAR CAND. HIST.
AUCTOR
ADALBERTUS DE KĘTRZYŃSKI
MASOVIENSIS.

REGIMONTI PR.
TYPIS ACADEMICIS DALKOWSKIANIS.

70,951

// 70,951

De bello a Boleslao Magno cum Henrico,
rege Germaniae gesto
a. 1002—1005.

Mieczyslaus I. anno 963. a Gerone marchione bello superatus terram suam usque ad Wartam fluvium sitam ab imperatore Ottone Magno jure beneficiario recipere, stipendia auxiliaque promittere coactus est ¹⁾).

His conditionibus Poloni usque ad annum 1000. usi sunt, quo anno Otto III. imperator Gnesnam ad visendum sepulcrum sancti Adalberti martyris pervenit; ubi opibus et splendore magnificentiaque Boleslai I. adductus capite illius diademate ornato ²⁾ et lancea sancti Mauritii, in qua fuit clavus ex cruce Jesu Christi depromptus, illi dono data — quod donum sceptri vice fungebatur ³⁾ — ea re more illius temporis Boleslaum principem se haud inferiorem et regem agnovit ⁴⁾. Simul Boleslaum tributo, quod ad illud tempus solverat, liberavit ⁵⁾ et „fratrem cooperatoremque imperii et populi Romani amicum et socium“ appellavit ⁶⁾. — Rebus ecclesiasticis constitutis et archiepiscopatu in Polonia condito Otto III. etiam jure suo, quo res ecclesiasticas Poloniae tueri ei commissum erat, cessit idque in regem Polonorum transtulit ⁶⁾).

- 1) Thietmari chronicon II, 9, 19.
- 2) Martini Galli chronicon, I, 6. Lelewel: Polska wieków srednich II p. 52—55.
- 3) vide excursum I: de conventu Gnesnensi.
- 4) Thietmarus V, 6.
- 5) Gallus I, 6. Roepell: Geschichte Polens p. 111.
- 6) Roepell l. c. p. 111, nota 13. Guiel. Giesebrecht: Geschichte der deutschen Kaiserzeit I, 730 et 734. Lelewel l. c. II, 31.

Quibus rebus factis Otto III. principatu in Polonia re cesserat et si verbo Boleslaus cum imperio Germanorum tunc fortasse conjunctus erat, re ipsa nullius imperio se obnoxium esse arbitratus est, quod Ottone III. mortuo saepissime apparebat. Nam post mortem Ottonis III. vinculo amicitiae, quo uterque utebatur, sublato Boleslaus neque se Henrico rege inferiore neque ullius imperio obnoxium esse ostendit: et inde bella, quorum primum scripturus sum, exorta sunt, quibus Henricus Boleslaum sub imperium suum redigere conabatur, Boleslaus autem non modo libertatem suam et terrae suae feliciter defendebat, sed etiam fines regni sui dilatabat. —

Ottone III. imperatore Romano in Italia a. d. X. Kal. Febr. anni 1002. mortuo tumultus in Germania exorti sunt, quibus Boleslaus Magnus interfuit. Quum heres regni non esset, Henricus, dux Bavariae, Herimannus, dux Suebiae, Eckardus, marchio Misnensis exstiterunt, qui cupiditate regnandi inflammati inter se de summa imperii contenderent; Boleslaus partes Eckardi, clarissimi et potentissimi omnium principum Germaniae orientalis, quocum propinquitate conjunctus erat, sequebatur. Sed Boleslaus, Eckardo, dum in consiliis ad finem perducendis occupatus est, ab inimicis a. d. II. Kal. Majas per dolum interfecto¹⁾ id temporis ad bellum gerendum et terras finitimas occupandas, quae in ditione imperii Germanici erant, idoneum arbitratus exercitu celeriter coacto in Lusatiam inferiorem, marchiam Geronis castra movit et quantum terrae adiacebat ripae dextrae Albis fluminis, praesidiis occupavit; inde in Milcianos profectus civitatem Budissinam (Bautzen) cum adjacentibus sibi subegit et itinere ad Albim facto Strelam cepit, urbem munitam, qua capta liberum haberet transitum fluminis commodumque iter in marchiam Misnensem.

Cujus marchiae caput erat urbs, nomine Misna, castello neque parvo praesidio munitissima. Boleslaus igitur haud ignarus hanc urbem non facile vi et armis expugnari posse, animos Misnensium largitione muneribusque sibi conciliavit²⁾, ut urbem sibi traderent. Misnenses, qui jam diu rebus novis studebant, pecunia Boleslai capti, quum maxima pars praesidii pabulandi causa ex urbe exiit,

1) Thietmarus V, 4.

2) Thietmarus V, 6.

tumultu facto porta in orientem solem spectante potiti relictos milites adorti sunt. Paucis occisis receptus incolomis praesidio reliquo datus est. Tum Boleslaus de ea re per nuntios Misnensium certior factus celeriter advenit salutatusque a civibus in urbem intravit.

Quae urbs munita, ut in potestatem suam redigeretur, plurimum Boleslai intererat: nam et facultatem obtinendae terrae jam expugnatae et locum commodissimum belli gerendi cum Germanis dabat. Haud multo post omni regione quae inter Albim et Alsteram, quae dicitur alba, posita erat, occupata, in urbibus praesidia collocavit. — Saxones de hac re certiores facti, ut Boleslaum prohiberent, ne fines regni ulterius egrederetur, se congregaverunt.

Ad quos Boleslaus astutus ut erat, legatum misit, qui diceret:

se se has terras jussu Henrici ducis occupasse; neque se incolis illarum regionum vim illaturum esse; si futurum esset, ut Henricus auctoritatem dignitatemque regiam obtineret, sese facturum esse, quod fieri juberet; sin autem regnum non adipisceretur, quod ipsis placeret.

Quibus verbis Boleslai fide habita Saxones domum redierunt³⁾. Dum haec geruntur, Henricus Moguntiae a. d. VII. Id. Junias a principibus Germaniae occidentalis rex creatus et corona ornatus est⁴⁾. Inde rex Merseburgum se contulit, ubi a. d. IX. Cal. Aug. Bernhardum ducem, principes Saxonum, multos comites episcoposque ad fidem promittendam adegit⁵⁾. Inter illos, qui hic convenerant, ut Henricum regem consalutarent, fuit Boleslaus, rex Polonorum⁶⁾. Boleslaus Merseburgum se contulerat, ut cum Henrico rege de illis terris transigeret, quas expugnatas obtinere cupiebat, atque ante omnes de urbe Misnensi, quam valde expetebat, neque tamen quamquam summo studio urbem illam obtinere enitebatur, et regi magnam pecuniam pollicebatur, quae volebat, perficere potuit, cum rex, quod inde periculi regno

1) Thietmarus V, 6. Cf. Siegfried Hirsch: Jahrbücher des deutschen Reiches unter Heinrich II, I, 193-207.

2) Guél. Giesebrecht l. c. II, 16-21. Roepell l. c. I, 114-115.

3) Lud. Giesebrecht: Wendische Geschichten II, 5-7.

4) Naruszewicz: historia narodu Polskiego lib. IV, p. 67-71.

5) 2) Siegr. Hirsch I, 214-215. Guél. Giesebrecht l. c. II, 22.

3) Thietmarus V, 9. Adelboldi vita Henrici II. imperatoris 10-11.

4) vide excursus II.

instaret, non nesciret. Quam ob rem Misna quidem Boleslao petente Guncelino fratri ejus uterino data est; sed quin Lusatiam inferiorem et terram Milcenorum foedere facto et fide data et accepta Boleslao concederet, Henricus facere non potuit¹⁾. — Neque vero diu pax foedusque steterunt: nam eodem die quo foedus factum est, in Boleslaum, quum in Poloniam profecturus regem valere jussisset, et e regia egrederetur, ante aulam regiam porta vestibuli praeclusa homines armati incurrerunt, ut Henricus comes illum porta vi reserata securum et incolumem vix educere posset; milites autem, qui illum assectabantur nonnullis jam vulneratis Bernhardus dux, tumultu exorto adductus, a morte et periculo defendit²⁾.

Boleslaus hoc ex consilio regis factum esse arbitratus, ut vita privaretur — nescimus quidem utrum culpa regi sit attribuenda annon, sed Henricus invidiam erimenque a partibus suis non amollitus est, quum nusquam traditum sit, illos qui scelere se obstrinxissent, poenam debitam solvisse — Boleslaus ira incitatus ad Henricum de Schweinfurt, comitem Bavariae, qui regi male cupiebat, se contulit eique et amicis ejus omne auxilium adversus regem se laturum esse pollicitus est. Inde profectus Strela urbe, quam cum marchia Misnensi regi reddiderat, incensa et deleta magnam multitudinem incolarum in Poloniam eduxit et Albim fluvium cum suis transgressus nuntios dimisit, qui ubique per omnes terras animos a rege averterent sibi conciliarent³⁾. Ita finibus regni dilatis, dum Boleslaus Magnus auctoritatem suam auget et regi Germanico hostis non parvus existere videtur, terra Bohemica Boleslao Rufo duce eo magis dilabitur et perturbatur, quo crudelius ille Boleslaus non modo in populum, sed etiam in consanguineos suos saevit. Mater ejus et fratres, Jaromirus et Odalricus, quibus tormenta et mors imminabant, in Germaniam fugerunt. Animis in dies magis sollicitatis rebellio exorta est, quum Boleslaus Rufus Ottone III. mortuo Eckardum marchionem et post mortem ejus Henricum adjuvabat. Bohemi Boleslao Rufo

1) Thietmarus V, 10, cf. Annales Quedlinburgenses ad a. 1002. Adalboldi v. Henrici II. imp. II. cf. Roepell p. 115. — vide excursum III.

2) cf. Siegf. Hirsch I, c. I, 225. Guél. Giesebrecht II, 24—25. Thietmarus V, 10.

3) Thietmarus V, 10. Adalboldus c. 11. — Annales Quedlinburgenses ad a. 1002. — cf. Annales Hildesheimenses ad a. 1003. — cf. Siegf. Hirsch I, 222—25. Guél. Giesebrecht II, 24—26. Roepell p. 115.

expulso, qui confugit ad Henricum marchionem et ab eo in vincula coactus est, et Jaromiro Odalricoque neglectis Wladyboium Polonum ducem elegerunt, qui regnum sibi oblatum accepit.

Wladyboius, cui cum Boleslao Polono societatem inire non placebat, certior factus de rebus, quae Merseburgi factae erant, cum valde timeret, ne Jaromirus et Odalricus, heredes legitimi terrae Bohemicae ab Henrico rege in regnum restituerentur, Ratisponam ad regem celeriter se contulit, quem ut gratiam ejus sibi compararet, patronum Bohemiae professus est et fide promissa terram Bohemicam jure beneficiario ab eo accepit.

Paulo post anno 1003. Wladyboius homo profunda et intempestiva gula, postquam paucos admodum menses regnum obtinuit, diem supremum obiit¹⁾.

Quo mortuo Bohemi jam mense Januario Jaromiro in regnum restituto fidem promiserunt. Sed contra opinionem res evenit: nam Boleslaus Rufus vinculis liberatus in Poloniam ad Boleslaum, cui propinquitate conjunctus erat, pervenit, cujus gratia sibi reconciliata impetravit, ut in regnum restitueretur. Boleslaus igitur Polonus exercitu celeriter coacto in Bohemiam irrumpit et Boleslaum Rufum Pragam ducem reducit²⁾.

Quod Polonus Boleslaum in patriam ducem restituens factum iri providerat, — ut Thietmarus episcopus Merseburgensis dicit — factum est; qui quum regno munito se tutum esse videret, crudeliter in eos animadvertibat, qui se regno expulissent, et totus in inimicis interficiendis versabatur³⁾. Quam ob rem iterum in invidiam Bohemis venit, qui salute jam desperata nuntios ad Boleslaum miserunt, qui eum de facinoribus ducis certiores facerent peterentque, ut se ipsos a duce et ejus crudelitate liberaret.

Boleslaus Magnus Bohemis assentientibus a duce petiit, ut secum in quodam castello in confinio utriusque regni sito de quibusdam gravibus rebus colloqueretur. Dux Bohemus advenit et benigne salutatus suspicione omni sublata laetus interfuit convivio; sed proxima nocte captus oculis erutis in interiorem Poloniam abductus est, ubi anno 1037. vita decessit⁴⁾.

1) Thietmarus V, 15. Adalboldus c. 14. — cf. Hirsch I, 231—32. Guél. Giesebrecht II, 31. — Palacky: Geschichte von Böhmen I, 252—54.

2) Thietmarus V, 18. Palacky I, 254—255.

3) a. d. V. et IV. Id. Febr. anni 1003.

4) Thietmarus V, 18. Adalboldus c. 45 et 22. — Cosmae cronicon Boemorum I, 34. — cf. cronica principum regni Boemiae et annales Pragenses.

Proximo jam die Boleslaus recta via Pragam festinat, ubi libentissimis animis et laetissimis vocibus acceptus a Bohemis dux creatus est¹⁾.

Quum tumultus in Germania nequaquam sedatus esset et Henricus marchio de Schweinfurth, cui Boleslaus favebat, etiam tum odio in regem flagraret, rex quum primum Bohemiam a Boleslao occupatam esse audivit, unde cum toti regno Germanico imminere et facillime Henrico marchioni auxilium ferre posse non ignoraret, Boleslaum sibi reconciliandum esse intellexit. Quam ob rem Henricus rex iram suam et invidiam adversus Boleslaum compescuit, et nuntium ad eum misit, qui diceret: se Boleslao terram nuper occupatam concessurum esse, si in fidem receptus Bohemiam jure beneficii tenere et officia omnia praestare vellet; sin autem ad hanc conditionem non accederet, se eum bello persecuturum esse²⁾.

Sed exspectandum erat, Boleslaum has condiciones Henrici, quae studiis ejus quam maxime repugnarent, accepturum non esse.

Itaque eodem tempore rex certior factus est, et Boleslaum condiciones oblatas repudiasse et Henricum marchionem foedere cum Boleslao facto auctum copiis Polonicis in Bavaria rebellasse³⁾.

Dum Henricus rex mense Augusto anni 1003. in fines Bavarorum exercitum ducit, Bruno regis frater et Ernestus Austriacus, seditione interim latius diffusa, a rege ad Henricum marchionem defecerunt. Etsi initio belli hostes omni regis gaza, quae maxima erat, potiti sunt, tamen exercitus ejus numero tantus fuit, ut principes Germanici diu ei resistere non possent. Urbes eorum munitae et castella celeriter sunt expugnata, inter quae Amardela (Amerthal, prope ad Amberg sita), cujus praesidium Polonicum in servitutem abductum est⁴⁾, et Crussna castellum (Creussen), cujus praesidium obsidione diutius perlata cum rege pactum est, ut sibi incolumibus abire liceret⁵⁾.

1) Thietmarus V, 18. Adalboldus c. 22. Cosmas I, 35. — cf. Annal. Quedlinb. ad a. 1004. — Guiel. Giesebrecht II, 31—32. Siegf. Hirsch I, 251—253. — Roepell p. 116—117. Palacky I, 256. Naruszewicz I, c. IV, 73—78. — cf. Szajnocha: Bolesław Chrobry i odrodzenie się Polski za Władysława Lokietka p. 101—104.

2) Thietmarus V, 19. Adalboldus c. 22.

3) Thietmarus V, 20. cf. Adalboldus c. 25. — Siegf. Hirsch I, 253—56. Guiel. Giesebrecht II, 34. L. Giesebrecht II, 11—12.

4) Adalboldus c. 25.

5) Thietmarus V, 21. Adalboldus c. 26.

Henricus marchio cum sociis suis frustra conabatur, ut castellum obsidione liberaret et regi parvis copiis calamitatem inferret; sed ab hostibus circumventus Ernesto Austriaco capto fusus fugatusque est¹⁾.

Ut regis copiae distraherentur bellumque in Bavaria et in marchis fortius alacriusque gereretur, Boleslaus, dum Henricus rex Crusnam obsidione circumvenit in terras ejus transelbianas irrupere constituit. Exercitu clam coacto cum Guncelino fratre de conditionibus tradendae urbis Misnensis tractavit neque tamen quae volebat, obtinuit, non quia Guncelinus Henrico regi fidelissimus erat, sed quod major pars praesidii partibus regis studebat. Boleslaus vadis Albi fluvii exploratis exercitum eo praemisit, et altero die ipse sequutus est.

Prope ad Strelam exercitus flumen transit; cujus urbis, quae dos filiae Boleslai a Herimanno marchione in matrimonio ductae data erat, incolae pacavit et omni securitate et salute promissis deterruit, quominus exercitui obstarent.

Quo facto copias in partes quatuor divisit, quas praemissis militibus, qui explorarent, ubi essent hostes suosque certiores facerent, unde periculum immineret, quoque versus dimisit, ut ferrent atque agerent. Uno die terra Zlomitz (Głomaci), quae tunc agricultura divitiisque florebat, igni ferroque vastata est et plus quam 3000 hominum a Polonis in servitutem abducta sunt. Una urbs Mogilina dolo integra mansit. Vesperascente coelo exercitus praeda ingenti onustus ad castellum Cirin (Zehren), ut jussum erat, convenit. Ut exercitui iter facilis esset, captivis cum praeda praemissis, ipse Boleslaus cum copiis lente subsequutus est. Nihilominus multi, quum Albim fluvium transirent, perisse dicuntur²⁾.

Sed quum neque hac expeditione Boleslai neque bello a seditionis contra Henricum regem gesto res in laetiores melioremque statum pervenisset, Henricus marchio et Bruno frater regis cum suis, quum de bello et victoria desperarent, ad Boleslaum in Bohemiam confugerunt³⁾.

Sociis superatis Boleslaus unus regi etiam tunc resistebat, qui bello Germanico sedato exercitum a. d. VI. Id. Sept. a. 1003.

1) Thietmarus V, 21. Siegfried Hirsch I, 266—268.

2) Thietmarus V, 22. — cf. Guiel. Giesebrecht II, 34—35. Siegf. Hirsch I, 268—69. Roepell p. 118. Naruszewicz IV, 84—85.

3) Thietmarus V, 23. Siegf. Hirsch I, 269—270. Guiel. Giesebrecht II, 35.

domum dimisit et laboribus belli defatigatus deliciis venationis se reficiebat¹⁾. Tum tempore auctumnali rursus in Saxones rex se contulit, ubi nobilibus imperavit, ut expeditionem in Milcenos pararent, quae terra cum Lusatia adhuc in potestate Boleslai erat²⁾.

Primis diebus mensis Februarii (post a. d. VIII. Idus Februarias³⁾) anni 1004, rex in Milcenos profectus est, ut urbes munitas castellaque expugnaret terramque illam occuparet. Initio bellum non male gerebatur, sed quum subito nives liquescerent et glacies tepefacta molliretur et iter inuis et pluviis impediretur, Henricus oppugnatione arcium desistere coactus est; quam ob rem terra quantum potuit, devastata paucis diebus post trans Albim se recepit, ubi jam a. d. VI. Kal. Mart. Merseburgi versatus est⁴⁾.

Henricus metuens, ne Boleslaus Germanos pro iis, quas accepisset, injuriis ulcisceretur, praesidia in urbibus munitis posita auxit, et marchiones et comites adhortatus est, ut se in Italiam profecturo non modo fines Saxonum defenderent ac subitos hostium incursus prohiberent, sed ipsi hostes ex improvise adorti vexarent conturbarentque⁵⁾.

Interim Boleslaus occupatus imperio suo in Bohemia firmando omnia claustra montium qui finibus Germaniae adjacent, castellis muniverat⁶⁾. Unde velut ex arce munita bello continuo Bavaros et illis finitimos terras Germanicas persequutus erat⁷⁾. At principes Germanicos, qui in regem rebellaverant, laborum, fugae bellique inanis pertaesum est. Henricus de Schweinfurt se suaeque omnia regis potestati subdidit et captus in castello Giebichenstein tenebatur⁸⁾; Bruno ad Stephanum regem Hungaricum se contulit, ut sibi reditum in gratiam fratris reconciliaret. Quae omnia gesta erant, antequam Henricus ex Saxonibus profectus est. Seditione in Germania sedata Henricus parata Romam expeditione a. d. V. Id. April. Brennum montem transiit; copiis Arduini, adversarii regis facile fuis et pugna acerrima Paviae com-

- 1) Thietmarus V, 23.
- 2) Thietmarus VI, 2. Adalboldus c. 28.
- 3) Siegf. Hirsch I, 299, n. III.
- 4) Thietmarus VI, 2. Annal. Quedlinburg. ad a. 1003. cf. Adalberti vita Heinrici imperatoris c. 4. Siegf. Hirsch I, 298, 99. Guél. Giesebrecht II, 38—39. L. Giesebrecht II, 15—17. Roepell p. 119.
- 5) Thietmarus VI, 2. Adalboldus c. 30.
- 6) Thietmarus VI, 8. Adalboldus c. 45. Palacky I, 257.
- 7) Thietmarus VI, 2.
- 8) Thietmarus VI, 2. Annal. Hildesh. ad. a. 1003.

missa facile res Italicas composuit et jam ante Kal. Julias in Germaniam rediit¹⁾. Quum Henricus se eadem fortuna qua in Italia usurum esse speraret, bellum adversus Boleslaum suscipere contulit, in quo parando omne genus cautionis adhiberi opus erat, quum haud ignoraret, multos ex proximis suis donis pecuniaque corruptos omnia consilia Boleslao prodere²⁾. — Expeditione indicta postquam milites ex omnibus pagis Germanicis medio mense Augusto a. 1004. ad Merseburgum convenérunt, Henricus naves omnes, quae in Albi flumine essent, cogi et ad Riesam adduci jussit, tamquam Lusatiam aggressurus³⁾. Qua re Boleslaus deceptus copias suas distraxisse videtur. Henricus rex omnibus rebus paratis non in Lusatiam id quod simulaverat, sed in Bohemiam subito profectus est, quam ex parte septentrionali aggrediretur; Bavaros contra per fines occidentales iter facere et castella ibi posita expugnare jussit⁴⁾.

Magnis itineribus Henricus ad montes Miriquidices (Erzgebirge) contendit, quos Boleslaus castellis egregie muniverat, quae omnes hostium impetus prohibuissent, dummodo Bohemi et milites Bohemici fidem servassent; inde sequitur, Boleslaum animos Bohemorum non satis sibi conciliasse. Bohemi enim, quos Thietmarus rebus novis semper studere ait, dira necessitate coacti uno omnes animo in Boleslaum Rufum conspiraverant; quum primum Boleslaus Polonus illi in regno successit, denuo discordiae et dissidia exorta sunt, praesertim quum Sobebor, qui unus ex fratribus sancti Adalberti supererat, cum Boleslao in Bohemiam redisset, qui cum Boleslao factioni praeerat, quae christiano animo imbuta graves inimicitias in eos exercebat, qui religioni moribusque gentilibus favebant. Quibus rebus perspectis Henricus rex legitimum heredem regni Bohemici Jaromirum secum in Bohemiam adduxit, quem quum ab inimicis Boleslao diligeretur, a suis ubique lactis animis salutatum iri optime sciebat. Hac re Bohemos imperio Polonorum liberare, non ipse iis bellum inferre eosque sibi subicere videbatur.

- 1) Siegf. Hirsch I, 300—313. Guél. Giesebrecht II, 30—43.
- 2) cf. Thietmarus VI, 8. Adalboldus c. 30.
- 3) Thietmarus VI, 8. Adalboldus c. 43.
- 4) Thietmarus VI, 8. Adalboldus c. 46.

regi se dederunt, inter quas Saatz, urbs non exigua apertis portis regem excepit, praesidio Polonico fere ad unum confecto, quod ne fieret, rex vix prohibere potuit. Ubi dum rex Bavaros exspectaturus remanet, Jaromirus a rege dux Bohemiae designatus castris motis Drewic castello potitus est, unde cum Pragensibus clam tractavit.

Jam haud procul a Praga hostes aberant, quum Boleslaus per corruptos familiares regis de periculo impendenti certior factus est. Itaque quum majorem exercitus partem, ut videtur, in Lusatia et in finibus Bohemiae distribuisset, periculum, quod imminabat, alio modo effugere non potuit, quam ut cum paucis copiis quas secum habebat, quam celerrime Pragam relinqueret. Eadem nocte qua Poloni ex urbe discedebant, tumultus in arce Pragensi Wyszehrad exortus est, quo ipse Boleslaus in summum discrimen deductus est. Boleslaus quidem fortuna juvante effugit, sed Sobebor, amicus sociusque ejus, qui ultimos milites ex urbe educebat, a Bohemis circumventus in ponte Wltaviensi interfectus est. Polonis ita ex Bohemia expulsis Jaromirus a Bohemis dux creatus est et Bohemia iterum imperio Romano-Germanico, quo Boleslaus eam liberaverat, subjecta est *) — A. d. VI. Id. Sept. anni 1004. rex diem natalem sanctae virginis Mariae Wyszehradi egit †); paulo post Bavaris domum dimissis exercitum, quem viarum difficultates retardabant, cum Jaromiro duce per montes in Milcenos traduxit, ut Budissinam (Bautzen) urbem munitam expugnaret. Quam urbem praesidium Polonicum cum civibus acriter et fortiter defendebat; omnes hostium impetus, omnes oppugnationes in urbem factae maxima cum virtute propulsatae sunt et eruptionibus factis Poloni non parvas calamitates exercitui regis attulerunt.

Henricus nescio an facultatem urbis expugnandae habuisset, nisi Boleslaus urbem regi tradi subito jussisset ea conditione, ut liber recessus militibus daretur †).

Causam gravissimam fuisse opinor, quae Boleslaum tam strenuum ac tenacem coegisset, ut quum Pragam tum Budissinam

1) Thietmarus VI, 8—9. Adalboldus c. 46—47. Annales Quedlinburgenses ad. a. 1004. cf. Cosmos I, 36 et Brunonis vita s. Adalberti 21. Siegf. Hirsch I, 316—319. Guél. Giesebrecht II, 43—44. Palacky I, 258—61. Szajnocha p. 111—114. Naruszewicz lib. IV, 85—90.

2) Thietmarus VI, 10.

3) Thietmarus VI, 11. Siegf. Hirsch I, 324—25. Guél. Giesebrecht II, 45. Roepell 120—121.

ac Milcianos vix sine proelio omitteret. Annales illius temporis nihil fere de his causis memoriae tradiderunt. Ex singulis indicis conjici posse videtur, rebellionem Pomoranorum, qui Reinbernium praesulem Colbergensem expulerunt et fortasse Cujaviae imminabant, Boleslaum prohibuisse, quominus omnibus copiis in unum locum collectis regnum suum defenderet. Non minus hoc anno, quam proximo anno 1005. rebellio illa nondum sedata copias Boleslai distinxisse et distraxisse videtur. Quando Pomorani denuo subjecti vel stipendiarii redditi sint, dici non potest, quum scriptores de hac re nihil tradiderint †).

Rex bona fortuna, quae adhuc expeditiones ejus sequebatur, incitatus bellum deinceps suscipiendum esse constituit, ut Boleslaum ad accipiendas illas condiciones, quibus ante illum conventum Gnesnensem Boleslai et Ottonis III, rex Polonorum adversus imperatorem Romano-Germanicum utebatur, vi et armis cogeret. Qua re bello aestate anni 1005. contra Frisos prospere gesto, omnibus pagis Germanicis novam expeditionem contra Polonos indixit exercitumque omnem a. d. XVIII. Kal. Sept. ad Lizecam (Leitzkau) inter urbes Magdeburg et Zerbst positam, convenire jussit †).

Die anniversaria memoriae sanctae Mariae virginis ad coelites evectae sacra rex cum conjuge ad exercitum pervenit, quo instructo in Dobrylug castra movit conjuge in Saxoniam remissa. Dobrylugi Jaromirus dux Bohemiae et Henricus Bavaricus copias suas cum agmine regis junxerunt, ut hosti communi bellum inferrent.

Germani naturae locorum viarumque ignari ductoribus uti coacti sunt.

Boleslaus quamquam ab exercitu regis longe aberat, tamen qua erat astutia, ductores donis pecuniisque corruptis sibi conciliavit. Itaque ductores corrupti exercitum per loca palustria illiginosaque et silvas continuas, ubi milites laboribus penuriaque rei frumentariae premebantur, ducebant ducebantque. Itinere non paucorum dierum facto exercitus in pagum Nice juxta Sprewam situm pervenit ibique castra munivit.

Hic primi exploratores Polonorum conspecti sunt, qui exercitum Germanicum perpetuis turbabant impetibus, quo tempore Boleslaus ipse castris in dextra ripa Odorae fluminis ad urbem

1) vide excursus IV.

2) Thietmarus VI, 15.

Crosno positis majorem partem exercitus sui promptam habet, ut hostes a transeundo flumine prohiberet.

Ut perpetuis impetibus Polonorum, quibus Germani vexabantur, finem faceret, Thibernus miles egregius et nobilis hostes in insidias elicere constituit. Quo dolo perspecto Poloni Thibernum militesque ejus fuga simulata ex insidiis eduxerant, eductosque omnes sagittis ex loco magis opportuno missis interfecerunt spoliaveruntque (a. d. VIII. Id. Sept.). Quae calamitas regis exercitum magno affecit maerore¹⁾.

Ejusmodi proeliis parvis iter exercitus tardabatur, neque tamen impeditum est. Rex perspecta ductorum perfidia saepius ductores mutabat et exercitu in aliquot partes distributo, quo facilius difficultates viarum superarentur, paulatim ad locum pervenit, ubi Bober fluvius in Odoram influit et Boleslaus cum exercitu constiterat. Paulo ante Liutiei gentiles cum signis regis se conjunxerant, Boleslaus, ne rex Odoram flumen cum exercitu transgrederetur, ripam ejus operibus munitionibusque seperat.

Henricus rex septem jam dies flumen transire frustra conatus per exploratores certior factus est de quodam vado, quod neque operibus neque praesidio munitum erat. Hoc beneficio fortunae usus Henricus nocte 6000 militum²⁾ in alteram ripam trajicere constituit, ut Boleslaum ex improvise aggrediretur; sed quum Liutiei in flumine transeundo plus quam oportebat, temporis consumpissent, totum consilium regis frustratum est, quoniam Boleslaus interea per exploratores de expeditione illa edoctus est. Tanta fuisse non videntur copiae Boleslai, quantas Thietmarus tradidit³⁾; nam cum hostibus prospere congruere se non posse ratus vasis collectis a Germanis non impeditus in interiorem terram se recepit.

Nullo resistente Henricus longius progressus est⁴⁾; a. d. X. Kal. Oct. diem festum legionis Thebaicae Mesericis (Meseritz) egit ibique milites a templo monasterioque vastando et diripiendo retinuit. Inde castris motis longius progrediebatur, sed a nobilissimis qui erant in exercitu monitus decem milia passuum ab urbe Posnania signa constituit. Ita Henricus ulterius in Poloniam

1) Thietmarus VI, 16.

2) Guiel. Giesebrecht I, 817 et 818.

3) Thietmarus VI, 19 — cum exercitu grandi etc.

4) Thietmarus VI, 20.

progressus erat quam ullus regum imperatorumque Germanicorum superioribus temporibus. Qua re fieri non potuit quin haec expeditio in terram vastam et remotam ideoque incognitam longius prolata multis casibus et periculis subjecta esset id quod deinceps apparuit: nam Boleslaus, qui ad id tempus numquam summis copiis cum hostibus contenderat, tunc hostes continuis impetibus fatigabat, a frumento commeatuque prohibebat, ut Henricus majores copias in loca remotiora frumentandi pabulandique causa dimittere et exercitum distrahere cogeretur. His aliisque occasionebus datis Boleslaus singulas exercitus Germanici partes gravibus calamitatibus affligebat, cujus conditio magis magisque in discrimen vocabatur. Quam ob rem Henricus de conditionibus pacis, quas Boleslaus et ipse pacis cupidus ultro regi tulerat, cum illo agere coepit. Ut pax honesta iniretur, Thaginonem archiepiscopum Posnaniam ad Boleslaum¹⁾ misit.

De ipsis pacis conditionibus nihil fere notum est; id tamen ex scriptoribus illius temporis intellegimus, Boleslaum conditiones pacis proposuisse; Thaginonem contra operam dedisse, ut Boleslaus a quibusdam gravioribus postulatis desisteret, qua re denique pax Germanis satis honesta constitit²⁾.

Haec fuerunt pacis conditiones: Boleslaus regi Lusatiam inferiorem reddidit; de Bohemia iuribusque suis decedit; terra Milcenorum Herimanno marchioni, genero ejus datur³⁾. Henricus autem promittit, quod in civitate Gnesnensi ab Ottone III. pactum sit, se servaturum esse et Boleslaum dominum legitimum illarum terrarum, quas praeter illas, quas commemoravimus, occupaverat, agnoscat⁴⁾. Boleslaum ex hoc pacto imperio Germanico obnoxium fuisse, nemo memoriae hominum tradidit⁵⁾.

Postquam fide data et accepta pax facta est, Henricus cum exercitu suo in Germaniam revertit; milites ejus laetabantur, quod inopia rei frumentariae et belli laboribus soluti erant, simul magno afficiebantur maerore, quum in memoriam sibi revocarent

1) Thietmarus VI, 20.

2) Thietmarus VI, 20. Adalbertus c. 4. Annales Quedlinburgenses ad a. 1005. Herimannus Augiensis, ad a. 1004. Guiel. Giesebrecht II, 45—47. Siegf. Hirsch I, 367—370. L. Giesebrecht II, 17—19. Roespell 121—122. Naruszewicz IV, 93—94. Szajnoch 123—127.

3) cf. Thietmarus VI, 24.

4) cf. Guiel. Giesebrecht II, 46—47. Naruszewicz IV, 94.

5) vide Excursum V.

calamitates, quas sustinuerant, et mortuos, quorum corpora secum ducbant, ut in patria ritu christiano sepelirentur. Hoc bello Henricus victor quidem discessit, sed victoria fuit acerba funestaque.

Excursus I.

De conventu Gnesnensi.

Dum fontes Germanici tradunt, archiepiscopatum in conventu Gnesnensi conditum et episcopatus dispositos esse, scriptores Polonici alias res non minoris gravitatis commemorant; plurima de his rebus tradit Gallus, qui novissimo tempore a Germanis inique contemptus est, quamquam ex fonte vetustiore, qui fortasse temporibus Boleslai scriptus est, hausit.

Etiam de aliis rebus praeter illas, quas supra memoravimus, Gnesnae actum esse, sequitur ex verbis Thietmari, quae ira adversus Boleslaum commotus alio loco scripsit, dum proprio loco de hisdem rebus tacet. Sunt quidem haec:

Deus indulgeat imperatori (Ottoni III.) quod tributarium faciens dominum ad hoc unquam elevavit, ut oblita sui genitoris regula, semper sibi praepositos auderet in subjectionem paullatim detrabere villissimoque pecuniae transeuntis mercatos hamo in servitutem libertatisque detrimentum capere: (V. 6.)

Inde intellegimus, Thietmarum haud ignorasse, quod Gnesnae factum esset, sed tacere maluisse quam — quippe qui esset vir probus et integer — dicere, quod verum non fuisset.

a. De dignitate regia.

Regem in libello meo appellavi Boleslaum; cur ei hanc dignitatem attribuerim, paucis verbis hic expediam.

1) Lelwel: Polska wicków średnich II, 46-98 o titule Królewskim.

Tituli, qui principibus Polonis a scriptoribus Germanicis attribuebantur, non sunt certi stabilesque; alii alios titulos illis attribuebant. Ita principes Poloni a Widukindo¹⁾ et Damiano²⁾ et Ademaro³⁾ »reges«, a Thietmaro et aliis »rectores⁴⁾«, »principes«, »comites«, »marchiones«, saepissime autem »duces« appellantur.

Qua ex multitudine sequitur titulos hos ad arbitrium ab unoquoque scriptore sumptos esse neque opus esse putare, Boleslaum vel comitem vel ducem fuisse.

Quo titulo principes Poloni usi sint, reperiemus, si linguam Polonicam consuluerimus. Linguae Polonicae sunt ad significantam dignitatem summae imperii vix duo nomina: ksiądz sive książe et Król.

Książdz sive książe respondet vocabulo »princeps, superior rex⁵⁾, germ. Fürst; Król vocabulo »rex«, germ. Koenig⁶⁾.

Qua ex re efficitur, illum, qui summum imperium teneret książe aut król, principem aut regem fuisse.

Sed Książdz sive Książe antiquissimis temporibus in Polonia dominum significasse videtur, ut etiam nunc in Lusatia, id est nobilissimum quemque. Itaque praeter alios, doctrina christiana in Poloniam introducta sacerdotes illius doctrinae hoc nomine honorifice appellabantur⁷⁾.

Qua ex re concludo, principes Polonorum książęta esse non potuisse, nam hoc proposito, omnes sacerdotes reguli aut prin-

1) Widukindi rer. gest. Sax. lib. III, 66.

2) Damiani vita sancti Romualdi c. 26.

3) Ademari hist. lib. III, 31.

4) Thietmarus V, 18.

5) cf. Boguchwat apud Sommersberg: script. rer. Silesiacarum II, 19.

6) Nonnulli vocabulum Polonicum »Król«, boh. »Kral« ruth. »Korol« a voce Germanica »Karolus« deducendum esse censuerunt. Quod falsum est. »Król« a lituanico vocabulo »Kar-as« ducitur, in quo Kar vocabulum primitivum, as autem finis verbi est et, quod »bellum, pugnam, proelium« significat. Ex voce »Karas« secundum leges, quae linguae lituanicae sunt, affirmativo el sive al et fine verbi us, qui satis saepe finis sanscritico-lituanici as vice fungitur, additis, fit vocabulum Karalus quod qui bello, pugnae, proelio praest, designat. Karalus = Korol, Król, Kral; ab eodem vocabulo primitivo vox Germanica »Karolus, Karl«, derivanda esse mihi videtur. (Malinowski.)

7) Boguchwat apud Sommersberg: script. rer. Sil II, 19.

cipes in Polonia esse debebant. Posteris demum temporibus quum Poloni accuratiorem cognitionem rerum Romanarum et Germanicarum ceperunt et Polonia in multas et parvas partes divisa est, vis vocis *dux* illi vocabulo *Książę* sive *Książdz*¹⁾ subdita est. Principes Polonorum igitur reges, **reges ratione Polonica et ritu gentili** fuisse arbitror.

Nam ut quis ratione et ritu christiano illius temporis rex fieret, illum consecratione benedictioneque pontificis Romani sibi conciliata per papam ipsum aut per unum ex episcopis sacro oleo inaugurari regem necesse erat. Itaque quum res ita essent, mirum mihi non videtur, scriptores Germanos Boleslao illum titulum non attribuisse.

b. De lancea sancti Mauritii Boleslao ab imperatore Ottone III. data.

Verba Thietmari episcopi jam supra commemorata confirmant, de aliis quibusdam rebus in oppido Gnesnensi actum esse, quas Thietmarus suo loco ceterique scriptores Germanici memoriae nostrae non tradiderunt. Itaque rebus, quas Martinus Gallus tradidit, plus auctoritatis attribuendum esse censeo, praesertim cum Gallus ex antiquiore *libro de passione martiris* s. Ada berti hauserit neque res ab eo traditae moribus illius temporis repugnant. Haec sunt ejus verba:

„Et (Otto) accipiens imperiale diadema capitis sui capiti Bolizlavi in amicitiae foedus imposuit et pro vexillo triumphali clavum ei de cruce domini cum lancea sancti Mauritii dono dedit, pro quibus ille Bolizlavus sancti Adalberti brachium redonavit. Et tanta sunt illa die dilectione cuncti, quod imperator eum fratrem et cooperatorem imperii constituit et populi Romani amicum et socium appellavit“²⁾.

1) Linde: lexicon polonicum ad „Książdz: ita dicit: imię książdz ustąpione stanowi duchownemu; ale początkowo jedno było z słowem książę; jeczże Zygmund August pisał się księdzem, nie książęciem litewskim na czele konstytucji piotrkowskiej r. 1550. Cf. Kopezyński Gr. 2, p. 23. Cf. Tadeusz Czacki: Rozprawa o prawach Mazowieckich p. 26—27, ubi xyandz loco książę in documento anno 1377. dato legitur.“ Vide: Michał Wiszniewski: Pomniki historyi Literatry Polskiej tom. IV.

2) Martinus Gallus I, 6.

Qualem igitur hastam Otto III. Boleslao dederit et qualis significatio hastae ab imperatore principi datae attribuenda sit, quaeritur¹⁾.

Hasta sive lancea temporibus Romanis fuit signum potestatis praetoris, ejus erat cum centumviris in foro de praeda bello expugnata jus dicere²⁾. Ab Augusti temporibus usque ad Constantinum Magnum lancea apud Caesares locum sceptri, signi summae imperii tenebat. Talem imaginem Caesarum lanceam manibus tenentium in omnibus fere nummis saeculi I. usque ad saeculum IV. p. Chr. reperimus³⁾. Constantinus Magnus monogramma Jesu Christi labaro impingens lanceam, quam in pugnis gerebat, signo sanctae crucis ornavit; Caesares imperii Romani orientalis et occidentalis, qui in regno successerant, lancea loco sceptri utebantur⁴⁾.

Apud Francos hasta sive lancea erat signum potestatis regiae. Et Gontramus rex Burgundiae hasta anno 585. regi Childeberto data loquutus est: „Hoc est indicium, quod tibi omne regnum meum tradidi“⁵⁾.

Ademarus, scriptor minus diligens saeculi XI. Waicum cui postea nomen Stephano datum est, baptizatum esse enarrans adicit, quae sequuntur: „(Otto) et regnum ei (Stephano) liberrime habere permisit, dans ei licentiam ferre lanceam sacram, ubique sicut ipsi imperatori mos est et reliquiis ex clavis Domini et lancea sancti Mauritii ei concessit in propria lancea“⁶⁾.

1) Alexander Przedziecki: a włóczni zwanj S. Maurycego. Lelewel I. c. II, 55—64.

2) Suet. Aug. 36; Caes. 50. Heineccii antiq. Rom. lib. IV, tit. VI, 9.

3) Vailland: numismata imperatorum Romanorum. Amstelod. 1694.

4) Ducange: dissertatio de imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus in tomo III. Glossarii ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis. Cf. Baronii, qui ex Eusebio et Sozomene hausit, annal. eccles. III. p. 415—416.

5) Gregorius Turonensis VII. c. 73. cf. Ducange glossarium: baculus et hasta regia. cf. Alexander Przedziecki: o włóczni S. Maurycego. Warszawa. 1861. p. 5—6. cf. Waitz: Deutsche Verfassungsgeschichte 3, p. 212. Bertholdus ad a. 1062: Hiis diebus Anno Agrippinae Coloniae archiepiscopus annitentibus quibusdam regni principibus Henricum regem cum lancea et aliis imperii insignibus a matre imperatrice vi arripuit, secumque Coloniam adduxit. Vide Grimm: Rechtsalterth. p. 241 etc.

6) Ademarus in libr. III.

Henricus III. lanceam inauratam Abae, regis Hungarici proelio anno 1044. cum Hungaris commisso, quo Aba interfectus est, captam in signum victoriae pontifici Romano misit ¹⁾.

Quid haec lancea Hungarica significet, ex Gregorii VII. pontificis Romani litteris a. 1074. ad Salomonem regem Hungaricum scriptis apparet, quibus eum increpat, quod regnum suum a Sancto Stephano pontifici Romano translatum ditioni imperatoris Germanici subjecerit:

«Praeterea Henricus pia memoriae imperator ad honorem sancti Petri regnum illud expugnans victo rege et facta victoria ad corpus s. Petri lanceam coronamque transmisit, et pro gloria triumphi sui illuc regni direxit insignia, quo principatum dignitatis ejus attinere cognovit ²⁾».

Unde sequitur, lanceam sanctam temporibus Boleslai signum summae imperii fuisse. Qualis lancea ab Ottone III. regi Hungarico data esset, ex argumentis adductis intelleximus; talem lanceam saceratam reliquis ex ipsa lancea imperatoria s. Mauritii depromptis Boleslao ab Ottone III. datam esse conjiciendum est; nam ipsa lancea imperatoria s. Mauritii ab Ottone III. non data est, quod cum ceteris insignibus Caesarum Romano-Germanicorum Norimbergi custodita erat, unde exeunte saeculo XVIII. cum ceteris signis Vindobonam, ubi adhuc custoditur, perlata est ³⁾. Imago hujus lanceae in pagina prima libelli Alexandri Przedziecki: o włochni zwanéj ś. Maurycego expressa est.

Lanceae sanctae Boleslai nomen s. Mauritii ideo attributum est, quod reliquis ex lancea imperatoria s. Mauritii depromptis ornata et instar lanceae imperatoriae s. Mauritii facta erat. — Otto III. tali lancea instar lanceae imperatoriae s. Mauritii Boleslao Magno data, tributarium, ut ait Thietmarus, fecit dominum, id est, Boleslaum regem se non inferiorem neque ulli obnoxium agnovit.

Argumenta scriptorum Polonicorum, Galli, Vincentii magistri, Baszconis, scriptorum anonymorum vitae s. Stanislai et mirorum s. Adalberti, qui omnes tradunt, lanceam illam ab Ottone III. Boleslao datam esse, haec res confirmat, quod in thesauris cathedralae Cracoviensis lancea illa adhuc custoditur, quae ut imago

1) Siegeberti Gemblac. chronicon ap. Pertz VIII. p. 358.

2) Alex. Przedziecki I. c. p. 42, cf. p. 40-43.

3) Alex. Przedziecki p. 39.

ejus lanceae in pagina prima libelli jam memorati Alexandri Przedziecki expressa ostendit, ad exemplum lanceae imperatoriae s. Mauritii facta est ¹⁾. — Boleslaus lancea s. Mauritii ab imperatore Romano-Germanico accepta quum ea re rex ab imperatore agnitus signa summi imperii jam teneret, operam sibi dabat, ut ritu christiano consecratione et benedictione pontificis Romani sibi conciliata, sacro oleo rex inauguraretur; sed demum a. 1024. ritu christiano rex coronatus est. —

Idem fere corona seu diadema capiti alicujus impositum significat, de qua re Lelewel: Polska wieków średnich II. 55-64 agit.

c. De archiepiscopatu Gnesnensi condito.

Non satis clare ex fontibus apparet, utrum Otto III. imperator anno 1000 Gnesnae an Boleslaus jam ante hunc annum Cracoviensem, Wratislaviensem Colbergensemque episcopatum condiderit. Thietmarus de hac re pluribus verbis id tradit:

«Nec mora, fecit ibi archiepiscopatum, ut spero, legitime, sine consensu tamen praefati praesulis (Magdeburgensis), cujus dioecesi omnis haec regio est subjecta; committens eundem praedicti martiris fratri Radymo eidemque subiciens Reinbernum, Salsaecholbergensis ecclesiae episcopum, Poponem Cracuaensem, Johannem Wrotislaensem ²⁾»

Nescio an ex his verbis conicere liceat, Reinbernum, Poponem, Johannem jam ante archiepiscopatum conditum episcopos fuisse; sed quum verba Thietmari cum illis Martini Galli conferamus:

«Gentes vero barbarorum in circuitu, quas vincebat, non ad tributum persolvendum, sed ad verae religionis incrementum coerebat. Insuper ecclesias ibi de proprio construebat et episcopos honorifice clericosque canonice cum rebus necessariis apud incredulos ordinavit ³⁾».

Verbis his inter se collatis putem, episcopatus illos jam ante annum 1000. a Boleslao conditos esse.

Quam ob rem expectandum erat, archiepiscopum Magdeburgensem, cui anno 968. episcopus Posnaniensis subditus erat, petiturum esse, ut illis quoque episcopatibus praeficeretur. Quod

1) Alex. Przedziecki I. c. p. 42-43.

2) Thietmarus IV, 28.

3) Martinus Gallus I, 11.

ut impediretur et regnum Polonicum potestate ecclesiastica illius archiepiscopi, quippe Germanici liberaretur, Boleslaus consilium archiepiscopatus Polonici condendi cepit. Sed quum ad hoc consecratio pontificis Romani et confirmatio imperatoris exigeretur, virum sibi elegit archiepiscopum futurum, qui et papae et imperatori gratus erat. Qualis Gaudentius sive Radym fuit, frater sancti Adalberti, amici Ottonis III., ejus sepulcrum tum maxime multis miraculis florebat.

Neque spes Boleslai ad irritum redacta est. Aestate anni 999. Gaudentius Romam profectus est, ut a pontifice et imperatore impetraret, quod Boleslaus cupiebat. Auctumno jam ejusdem anni consecrationem papae et confirmationem imperatoris assequutus est, sed modo tum »ad titulum archiepiscopi sancti Adalberti martyris«; nam introductio ejus in condendum archiepiscopatum proximo demum anno per imperatorem fieri potuit, qui tunc ad sancti Adalberti sepulcrum peregrinare constituerat; id quod evenit.

Narratio mea ab aliorum scriptorum sententiis discrepat; quamquam fontes claris verbis dicunt, tamen alii aliter rem descripserunt. Annales Hildesheimenses ad a. 1000. id tradunt:

»Ibique coadunato synodo ... imperator Gaudentium archiepiscopum in principali urbe Sclavorum Praga ordinari fecit, licentia Romani pontificis causa petitionis Boleslavonis, Boemorum ducis ob amorem potius et honorem sui venerandi fratris, digni pontificis et martiris«.

Qua re simul Thietmari dubitatio, utrum archiepiscopatus Gnesnensis »legitime« conditus sit annon, tollitur; nam si Gaudentius »sine licentia« pontificis Romani archiepiscopus fuisset, quomodo una cum papa Silvestro et Ottone imperatore a. d. IV. Non. Dec. archiepiscopus sancti Adalberti martyris documentum subscribere potuisset? Documentum illud non est falsum¹⁾. Mirum est, cur Thietmarus nihil de hac re tradat, quum ipse Cosmas I, 36 rem illam memoriae tradiderit: »eodem anno (999.) Gaudentius, qui et Radym, frater sancti Adalberti, ordinatus est episcopus (!) ad titulum Gnezdensis ecclesiae ...

Videmus igitur, Gaudentium jam Romae consecrationem et »licentiam« assecutum esse; locum archiepiscopatus et fines ejus postea ab Ottone descriptos esse.

1) Mabillon: annales ordinis s. Benedicti IV, 130.

Excursus II.

Quid Boleslaus anno 1002. Merseburgi egerit, quaeritur.

Ut quod supra de rebus dixi, quae Boleslao erant cum Henrico rege, probem, diligenter considerandum est, quid Boleslaus Merseburgi egerit qualesque sint fontes, e quibus has res hausimus.

Ludovicus¹⁾ et Guilielmus Giesebrecht²⁾ et Roepell³⁾ dicunt, Boleslaum regi Henrico fidem sacramento obstrinxisse. Jam videamus, quibus fontibus hoc nitatur.

Gravissimus et veracissimus fons illius temporis neglectis omnibus vitiis sunt chronica Thietmari, episcopi Merseburgensis. Thietmarus nihil memorat, Boleslaum regi fidem jurasse. Verba ejus haec sunt:

»Huc (Merseburg) conveniunt archiepiscopi Lievizo Bremensis et Gisilerus Magdeburgensis cum caeteris confratribus Rhethario Patheburnensi, Ramvardo (Mindensi, Eidone) Misnensi, Bernhardo ac Bolizlavo cum marchionibus Luithario et Gerone ac Palatino comite Fritherico aliisque quum pluribus tam episcopis quam comitibus, quorum nomina longum est enarrare per singula. Hi omnes regem supplice devotione suscipiunt«⁴⁾.

Boleslaum regi fidem promississe aut promissam sacramento obstrinxisse, nemo ex his verbis concludere volet, quibus nihil dicitur, nisi illum cum principibus Germanorum nuper creatum regem salutasse, praesertim quum nos quidem sciamus, Boles-

1) L. Giesebrecht II, 10.

2) Guiel. Giesebrecht II, p. 23.

3) Roepell I, 115.

4) Thietmarus V, 9.

laum non solum regis salutandi causa illuc venisse, sed ut regionem imperio Germanico ereptas foedere facto obtineat.

Pars proxima hujus capituli (IX.) enarrat res, quas Saxones cum Henrico rege egerant, quae res ad principes tantum regni Germanici pertinent, sed non ad Boleslaum; de fide a Boleslao jurata nihil dicitur.

Capite X. Boleslaus iterum commemoratus agit cum Henrico rege de civitate Misnensi aliisque terris a se occupatis.

Adalboldus, qui chronica Thietmari excerptis¹⁾, jam aliter rem tradidit; ex verbis Thietmari „hi omnes regem supplicii devotione suscipiunt“ efficitur apud illum sacramentum!!, quo scilicet et Boleslaus fidem regi promiserit²⁾ et porro in capite XI. dicit:

„His strenue peractis Bulizlavus inde discedens ab ipsa die, qua fidem promiserat et promissam sacramento firmaverat, perversa meditari et meditata prout potuit, coepit machinari“.

De hac re, ad quam Adalboldi verba „promissa et sacramento firmata fides“ pertinent, certiores nos faciunt annales Quedlinburgenses, qui ad annum 1002. haec tradunt:

„Sed et Bolizlavonem Poloniae ducem occurrisse et regis gratiam supplicasse foedere pacis promisso reperiunt, quae quia firma non fuit, postmodum patuit.“

Ex his verbis jam clarissime sequitur, cur Boleslaus Merseburgum venerit; utrum Henrici regis gratiam sibi conciliaverit, maxime dubium est, sed res clarissima est, Henricum sive non invitum sive necessitate coactum omni jure maxinae partis terrarum a Boleslao occupatarum cessisse et hoc factum esse ex pacto, ex foedere pacis; ad hoc foedus sive pactum Adalboldi verba „promissa fides“ pertinent.

1) Wattenbach: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter p. 192.

2) Adalboldus c. 10.

Excursus III.

Num Henricus rex Lusatiam inferiorem et terram Milcenorum pacto Merseburgensi retinuerit, quaeritur.

L. Giesebrecht¹⁾ et Guilielmus Giesebrecht²⁾, quae de Lusatia et terra Milcenorum adhuc judicabantur, evertere conati sunt, quum nimio in Adalboldum studio ducti Thietmari verba illi repugnantia contorta ratione interpretarentur. Res haec est: ad annum 1002. Adalboldus³⁾ tradit: Boleslaus Polonum Bohemiam ac terram Milcenorum occupasse: „nam Pragam (Bulizlavus) quae caput est Boemiae per pecuniae deceptiones, per falsas promissiones, per astutissimas fraudes invadit. Milzaviam quoque Saxoniae et Poloniae interjacentem marchiam insidiis . . . suae infelicitati subicit“.

Si haec verba summam fidem habere possent, fides verbis Thietmari deroganda esset, qui haec dicit:

„Bolizlaus autem Misnensem urbem tantummodo innumerabili pecunia acquirere satagebat et quia opportunitas regni non erat, apud regem non valebat, vix impetrans, ut haec fratri suo Guncelino daretur, redditus sibi Ludizi et Milzieni regionibus“.

Est igitur quaestio, utrum vox „sibi“ contra rationem pronuntiationis ad vocem „apud regem“ referri possit? Talis interpretatio nec defendi nec laudari potest!

Quum hic de auctoritate fideque illorum scriptorum agatur, opus erit judicare, utri major fides habenda sit, Thietmario an Adalboldo, utrum illi qui suum sequitur ingenium et morem an

1) L. Giesebrecht II, 10. nota III.

2) Guiel. Giesebrecht II, 24. cf. Siegf. Hirsch I, 224 n. I.

3) Adalboldus I, 22.

4) Thietmarus V, 10.

illi, qui leviter indiligeretque librum alicujus excerpsit? Non dubium est, quin Thietmarus Adalboldo anteponendus sit!

Adalboldus episcopus Ultrajectinus (a. 1010—1027.) vir clarus literarum scientia fuit, qui concilio imperatoris Germanici intererat; illa „vita Heinrici II. imperatoris, quam nobis reliquit, e chronicis Thietmari excerpta et putido tumore verborum ornata est; praeterea dubium est, utrum ille libellus de vita Heinrici II. imperatoris scriptus Adalboldo sit attribuendus“).

Accedit, quod Thietmarus res Bohemicas et Polonicas diligentissime describit¹⁾, in qua re silentio non praetermittendum est, quod Thietmarus nusquam dicit, Boleslaum terram Milcenorum iterum occupasse, sed magnis itineribus Pragam petisse.

Haec non prius gesta esse potuerunt, quam sub finem mensis Februarii; pridie Id. Mart. Henricus rex a Rheno rediens versatus est Mindenae, in urbe ad Visurgim sita et a. d. XI. Kal. April. Magdeburgi. —

Si Boleslaus tum terram Milcenorum iterum occupasset, Henricus rex de hac re „dictante fama“ certior factus esset? Nonne milites ad regem pervenissent, qui ei hoc nuntiassent? Nonne Budissina, urbs munita, quam Henricus non sine praesidio certe reliquerat, ab eo auxilium petisset? Sed Thietmarus de hujusmodi rebus nihil tradidit. Mentione facta de legatis ab Henrico ad Boleslaum in Bohemiam missis commemoratur nihil nisi Bohemia, quam Boleslaus occupaverat et quam Wladyboius a rege jure beneficiario acceperat: „mandans Bolizlao, si terram nuper a se occupatam de sua gratia, ut jus antiquum poscit, retinere . . . vellet“²⁾.

De terra Milcenorum, quae antea non fuerat Bohemica, nihil dicitur.

Sed Adalboldus non modo aliorum testimoniis repugnat, sed etiam ipse se refellit. Eandem rem bis enarrat, semel c. 22, deinde c. 45, ubi rebus, quae occupationem Bohemiae antecesserant, pluribus verbis descriptis sub finem capituli inter res anno 1004. gestas hoc tradit:

„Hoc (Boleslao duce Bohemorum) excaecato Bulizlavus, Miceconis filius, ut superius dixi, per fraudes flexuosas, per versutias sibi semper pedisequas, per promissiones infinitas Pragam et

1) Wattenbach p. 192.

2) Thietmarus V, 18.

3) Thietmarus V, 9.

totam Bohemiam invadit; ac dominio taliter adepto turgidus per loca regio exercitui pervia firmissima castella munit“ Cur Adalboldus de terra Milcenorum a Boleslao expugnata hic omnino tacet, quum eandem rem quam ante¹⁾ iisdem fere verbis nobis hic praebet? Illa pronuntiatio, cujus auctoritati Ludovicus et Guilielmus Giesebrecht tantum attribuerunt, nihil adicit nisi quod qui vitam illam scripsit, ad annum 1002. enarrare oblitus est, Boleslaum dico, marchias Germanicas et Misniam occupasse. — Ex his quae attuli, argumentis, satis clare efficitur, quibus infirmis testimoniis nititur id, quod Ludovicus et Guilielmus Giesebrecht in historia sua acceperunt. —

Excursus IV.

De rebellione Pomoranica.

Rebellionem Pomoranorum illo tempore fuisse ex his causis effici mihi videtur. —

Pomorani jam anno 995 sub imperium ditionemque Boleslai redacti erant²⁾. Anno 1000. jam erat Colbergi episcopatus Polonicus, cujus praesul primus Reinbernus fuit³⁾. Sed anno 1008. vel 1009. Reinbernus Colbergi jam non fuit, nam commoratus in Polonia cum una ex filiabus Boleslai, quam Swatopelcus, dux Rutheniae, uxorem duxerat, Kioviam se contulit, ubi fidem catholicam propagaret⁴⁾.

Qua re enim vir, qui tanto cum studio Pomoranos gentiles dioecesis suae ad Christi doctrinam traduxerat, qua re inquam commotus a dioecesi sua discessit nisi adductus rebellione Pomoranorum contra Polonos et Christianos facta?

Rebellio haec inter annos 1000—1008. facta est. Quum res anno 1004. et 1005. consideremus et adiciamus, quod capellanus

1) Adalboldus 22 c.

2) Canaparii vita sancti Adalberti c. 25.

3) Thietmarus IV, 28.

4) Thietmarus VII, 52.

Reinberni episcopi anno 1004. Pragae apud Boleslaum fuit¹⁾ fortasseque et ipse episcopus, rebellionem Pomoranorum his annis exortam copias Boleslai distraxisse illumque cohibuisse opinor, quominus fortiter Henrico regi resisteret. —

Excursus V.

De pace Posnaniensi.

Opus esse arbitror aliquid addere his, quae jam supra de pace Posnaniensi dixi.

Ab omnibus fere scriptoribus Germanicis pax Posnaniensis anno 1005. facta valde laudatur quasi maxime gloriosa Henrico regi fuerit. Ita non est. Jam annales Quedlinburgenses ad annum 1005. cum illis scriptoribus aperte discrepant dicentes: „rex verumquam dolens assumpta non bona pace cum lacrimabili revertitur exercitu portans secum corpora mortuorum.“ Sed his rebus neglectis verba Thietmari, quibus omnes illi nituntur, non id expriment, quod illi colligere sibi volunt. Ita illi sententiae: „assumpta non bona pace“ obiciunt Thietmari verba: „laeti tunc revertuntur nostri“²⁾, ut pacem illam maxime opportunam et valde gloriosam fuisse demonstrant.

Sed additis quae sequuntur, intellegimus, illa verba Thietmari non ad pacem referenda esse, sed ad pronuntiationem „quia itineris longitudine et nimia fame cum intermixta belli asperitate magnum sufferebant laborem“³⁾.

Accedit quod Henricus secundum Thietmarum quamquam victor progressus est et maximum habuit exercitum, decem millia passuum a Posnania constitit, quum potius Posnaniam, urbem maximam Poloniae vi expugnare ibique Boleslaum vi ad pacem cogere debebat.

- 1) Thietmarus VI, 8.
- 2) Thietmarus VI, 20.
- 3) Thietmarus VI, 21.

Ex verbis Thietmari efficitur, exercitum fame laboribusque itineris defatigatum ulterius progredi non potuisse. Praeterea scimus, exercitum „in colligendis frugibus caeterisque rebus necessariis magnum ab insidiantibus inimicis dampnum sustinuisse.“

Conditionem igitur exercitus regis in Polonia iniquam miseramque fuisse videmus. Argumentum gravissimum, quod narrationem meam adjuvat, hunc locum Thietmari esse arbitror:

„Thagino archiepiscopus cum aliis familiaribus regis ad civitatem praedictam (Posnaniam) a Boleslao rogatus venit et cum juramentis ac emendacionibus condignis firma pacis foedera apud eundem pepigit“¹⁾.

Mos est, legatos devictorum ad victorem pervenire, ut pax fiat; inde percipi licet, quanto in periculo Henricus cum exercitu fuerit. Nam etsi victor progressus est, tamen tamquam victus legatos paciscendi causa ad hostem misit, qui quippe qui devictus esset, ad eum pervenire debebat.

Sed legatus id, quod accedit, „cum juramentis ac emendacionibus condignis firma pacis foedera apud eundem pepigit“.

Ex his verbis sequitur, Boleslaum fuisse, qui regi condiciones imposuit; Thagino autem legatus „condignas emendationes“ attulit, quibus scilicet regi pax honestior esset: nam contra rationem est putare, illum has emendationes in Boleslai gratiam attulisse. Sed quum uterque Boleslaus et Henricus rebus angustiis et periculo ari premeretur, uterque suo jure et omnibus quae posebat, paullulo cessisse videtur.

Itaque dicendum est, Boleslaum quum hostes media in Polonia prope ad Posnaniam, quae erat caput regni, essent, pacem opportunam assequutum esse, quod terra Milcenorum, qua cesserat, non regi, sed Boleslai genero data est. Boleslaus autem nullius imperio obnoxius mansit, quod ex conditionibus pacis et ex modo, quo pax facta est, luce clarius sequitur.

Sin autem Boleslaus in ditionem imperio Romano-Germanico venisset, scriptores annalesque Germanici claris verbis tradidissent, id quod pace Merseburgensi anno 1013. facta pluribus verbis exposuerunt²⁾.

- 1) Thietmarus VI, 2E
- 2) cf. Thietmarus VI, 66.

Theses.

Quaestio prima.

Privilegium, quod in constitutionibus¹⁾ regni Poloniae invenimus hujus tituli:

„Vladislai Jagello statuta de libertatibus regnicolarum tam spiritualium quam saecularium in Jedlna concessum privilegium, tamen datum erat Cracoviae (anno 1433°) rege ex Jedlna illuc veniente: et sic in thesauro continetur scriptum.“ non modo Jedlinae concessum, sed datum est.

Quaestio secunda.

Sudowitae sive Jadzwingi non populis Sarmaticis, ut Paulus Schafarik vult, sed gentibus Letticis sunt annumerandi.

Quaestio tertia.

Sanctus Adalbertus, episcopus Pragensis in terra Culmensi, ut vult Brandstätterus, non interfectus est.

1) cf. Leges, statuta, constitutiones, privilegia regni Poloniae etc. a comitibus Visliciae a. 1347. celebratis usque ad ultima regni comitia. In typogr. S. R. M. et reip. collegii Vars. schol. Piarum in unum opus absolutissimum, collegii ejusdem opera primum collecta et sumpt. publ. reimpressa a. 1732. p. 89—93.

Vita.

Johannes Adalbertus Winkler de Kętrzyński natus sum a. d. V. Idus Julias anni 1838, in oppido Masoviensi Loetzen patre optimo Josepho, quem jam diu mortuum valde doleo, et matre Eleonora ex gente Raabe, quam adhuc vivam veneror. Initiis literarum in schola Loetzensi et Potzdamensi imbutus jamque latius earum studio proventus à directore Dr. Techow, viro illustrissimo et humanissimo, in secundam gymnasii Rastenburgensis classem anno 1855. receptus sum, unde maturitatis testimonio quatuor annos post accepto Regimontum me contuli; ibique civis Academiae Albertinae prorectore Sanio professore illustrissimo, apud facultatem philosophicam nomen professus sum et studio historiae diligenter operam dedi.

Intereram lectionibus multis variisque professorum illustrissimorum Giesebrecht, Schubert, Nitsch, b. m. Voigt, Lehrs, Friedlaender, Rosenkranz, Nesselmann, Zacher, Glaser, Muther, b. m. Kaltenborn de Stachow, quibus viris gratias ago maximas summaque eorum in me merita et beneficia semper tenebo memoria gratissima. Per semestria octo exercitationibus omnibus seminarii historici professore ill. Schubert dirigente, neque minus illis geographicis et crítico-historicis, quae sub professoribus Gucl. Giesebrecht et Nitsch florebant, incubui,

ex quibus me summos fructus percepisse grata memoria semper profitebor.

Hoc anno iterum professore ill. Alberto Wagner prorectore in civium Academiae Albertinae numerum adscriptus sum jamque me summos in philosophia honores assecuturum esse bono animo propitiaque fortuna spero.

